

de tekortkomingen van het schema spoedig zullen gaan inzien en de bescheiden stand van het sociologische kennen naar waarde zullen leren schatten.

REPLIEK

door J. A. A. v. DOORN en C. J. LAMMERS

Wij zullen de bezwaren van onze criticus puntsgewijs behandelen.

I. Het onderscheid „uiterlijk”-„innerlijk”

Het is ten enenmale onjuist om dit onderscheid als *het* fundament van ons begrippenapparaat te beschouwen in die zin, dat alle te onderscheiden sociologische factoren volgens ons óf tot de categorie 'uiterlijk' óf tot de categorie 'innerlijk' gedrag moeten behoren. Dit neemt niet weg, dat tal van in de sociologie in algemeen gebruik zijnde variabelen volgens deze dichotomie te classificeren zijn. Zo kan men de gehele immateriële cultuur van een bepaalde groepering rekenen tot de 'binnenkant' van de samenleving, omdat de collectieve, enigermate duurzame voorstellingen, waaruit deze cultuur bestaat, in laatste instantie aspecten van innerlijk gedrag (van houdingen) zijn. Daarentegen heeft het begrip frequentie van interactie, dat ook door Goudsblom zelf gehanteerd wordt in zijn bespiegelingen over sociale afstand, louter en alleen betrekking op de 'buitenkant' van het sociale leven.

Het onderscheid 'innerlijk' — 'uiterlijk' is in de eerste plaats van didactisch belang. De 'bewegingen in de ruimte' tussen de mensen interesseren de socioloog wel degelijk. Het zijn de enige zichtbare, direct toegankelijke facetten van het sociale leven, die ons kunnen overtuigen van de aanwezigheid van een sociale werkelijkheid. Het is daarom volgens ons zinvol om bij een inleiding de lezer er in de eerste plaats op te wijzen, dat de sociologie zich niet met een ongrijpbaar, imponderabel kenobject bezighoudt, maar met een materie, die waargenomen kan worden. Om met Durkheim te spreken, sociale verschijnselen zijn 'des choses', en hoe kan met dit beter demonstreren dan door nadrukkelijk te stellen, dat sociale verschijnselen zich o.m. als kinetische energie tussen mensen aan ons voordoen? Natuurlijk moet daar direct op volgen, dat de sociologische waarnemer niet kan volstaan met een registratie van die intermenselijke 'bewegingen in de ruimte'. Daarom hebben wij dan ook — zie p.p. 35-36 — direct gesteld, dat het zichtbare sociale gedrag slechts één facet van het sociaal gebeuren is.

De sociale werkelijkheid, waarmee de socioloog zich bezighoudt, omvat veel meer dan wat op directe wijze zintuigelijk waarneembaar is. Vandaar onze uiteenzetting, dat het sociaal verschijnsel zowel een binnen- als een buitenkant heeft.

In de tweede plaats is het door Goudsblom gewraakte onderscheid methodologisch relevant. In elke empirische studie benaderen wij sociale verschijnselen veelal door *waarneming* waarbij wij in eerste instantie gegevens omtrent het uiterlijk sociaal gedrag verzamelen, of door *ondervraging*, waarbij wij uit verbale reacties van de deelnemers aan een bepaald sociaal gebeuren hoofdzakelijk iets omtrent het innerlijk sociaal gedrag trachten af te leiden. ¹⁾ Abstraherend van de waargenomen interacties komen wij tot een inzicht in de sociale betrekkingen tussen de groeperingsleden (de 'buitenkant' van het sociaal systeem), en op basis van door ondervraging verkregen gegevens omtrent meningen en houdingen kunnen wij iets vaststellen omtrent de verhoudingen tussen de groeperingsleden en hun cultuurpatroon (de 'binnenkant' van het sociaal systeem).

De socioloog, die een groepering als sociaal systeem wil analyseren, kan beginnen met observaties omtrent de frequentie en het initiatief van interactie tussen de betrokken leden van het systeem (bijv. een club, een klein bedrijf, een buurt). Deze gegevens omtrent de 'buitenkant' geven hem een eerste inzicht in de sociale structuur van de groepering, zoals in het voorkomen van deelgroepen en de mate van lidmaatschap der leden. Daarna — of, als het een ervaren waarnemer is, reeds tegelijkertijd — gaat hij de waargenomen interacties interpreteren naar communicatieve inhouden. De contacten die zijn geregistreerd, worden nader bepaald als vriendschappelijk of vijandig, als werk- of gezelligheidscontacten, als superioriteit of leiderschap indicerende interacties, etc.

Zijn tweede weg tot deze zelfde werkelijkheid voert langs de interviewtechniek, waarbij het peilen van de wederzijdse hou-

---

¹⁾ Naast waarneming en ondervraging kan men de documentenstudie beschouwen als een derde techniek van materiaalverzameling in het sociaal onderzoek. Zie hierover C. J. Lammers, De participerende waarneming, *Sociologische Gids*, sept.-okt. 1960.

De documentenstudie komt verderop in de tekst nog ter sprake. Ook dient nog opgemerkt te worden, dat veelal door ondervraging informatie verkregen wordt omtrent het uiterlijk gedrag. In allerlei analyses van enquête-materiaal beschouwt men dergelijke waarnemingen van de ondervraagden zelfs als indicaties van het uiterlijk gedrag der participanten in het bestudeerde sociale veld. Hierbij dient echter niet uit het oog verloren te worden, dat het hier in laatste instantie toch houdingsgegevens, gegevens omtrent de subjectieve beleving (innerlijk gedrag) van het uiterlijk gedrag betreft.

dingen — de 'binnenkant' — voorop staat. Natuurlijk heeft hij hier ook met uiterlijk waarneembaar gedrag te maken, maar de mededelingen (dus activiteiten) van de ondervraagde vormen niet een onderdeel van het sociaal proces in actu, maar zijn een verslag omtrent bepaalde *houdingselementen*, die deel uitmaken van het *elders te observeren* sociaal proces. Het beeld, dat de socioloog zich dus verwerft van de verhoudingen in de groepering en van de groeperingscultuur, berust hoofdzakelijk op gegevens omtrent innerlijk gedrag.

De mogelijk opkomende tegenwerping, dat dit alles alleen geldt voor sociale microsystemen — waarop de 'interactie-school' zich inderdaad bij voorkeur richt — is in zoverre juist, dat de socioloog die een volk, een grootbedrijf of een kerkgenootschap wil onderzoeken, meestal niet zal gaan observeren, maar een documentenstudie onderneemt, welke in onderdelen aangevuld kan worden door directe waarneming en interviews. Maar de tegenwerping mist grond, in zoverre de geraadpleegde secundaire bronnen primair toch weer steunen op waarnemingen en mededelingen omtrent houdingen. Arbeidsverzuim, migratie en kerksheid zijn 'uiterlijke' gedragingen, waaromtrent men vaak geen observaties behoeft te doen, omdat ze reeds regelmatig geregistreerd worden en als zodanig ter beschikking staan. Maar ze zijn in laatste instantie toch weer terug te voeren op waarneming van 'uiterlijkheden': wegblijven van het werk, verhuizen naar een andere plaats, bezoeken van kerkdiensten. Zo is een groot deel van het C.B.S.-materiaal uiteindelijk registratie in primaire zin ten behoeve van de studie van grote sociale systemen en massale processen.

Naast deze in hoofdzaak uiterlijke waarnemingsgegevens staan uiteraard de geregistreerde houdingselementen: naast de kerksheid de kerkelijkheid, naast het arbeidsverzuim het arbeidsmoreel, naast de verhuizingen de woningzoekenden.

Natuurlijk, het zij Goudsblom royaal toegegeven, want het is door ons nergens bedoeld, zijn wij als sociologen niet geïnteresseerd in 'lichamelijke verschijnselen' en 'ruimtelijke bewegingen' als zodanig, maar wij ontkennen met klem dat hun geïsoleerde registratie onmogelijk zou zijn en we ontkennen evenzeer dat door die registratie geen bijdrage tot sociologische kennis zou worden geleverd. 'Uiterlijk' en 'innerlijk' gedrag zijn twee kanten van *dezelfde* zaak, van het sociaal proces, maar het zijn *twee* kanten; het onderscheid is niet, zoals Goudsblom meent, een 'schijn-onderscheid'.

Er is dus geen sprake van, zoals Goudsblom stelt, dat men met het waarnemen van interacties hetzelfde meet als met het peilen van de terzake relevante houdingen. Tot groot verdriet

van alle sociologen, die proberen op basis van bepaalde houdingen bepaalde handelwijzen of interacties te voorspellen, komen er dan ook nooit 'torenhoge correlaties' uit de bus. De verloopgeneigdheid in een groep is nu eenmaal iets anders dan het verloop in de groep. Interesse in de politiek is allerminst hetzelfde als het luisteren naar politieke praatjes, zoals de vrij lage intercorrelatie tussen beide factoren in Berelsons c.s. *Voting* ruimschoots aantoon. ²⁾

Zo ook is een vriendschappelijke verhouding tussen diverse personen in een groepering een ander fenomeen dan geregeld vriendschappelijk verkeer tussen de betrokkenen. Interacties en activiteiten worden n.l. niet slechts bepaald door de subjectieve predisposities van de betrokken personen om tot deze interacties en activiteiten over te gaan, maar ook door de objectieve mogelijkheden van fysieke en sociale aard om zulks te doen. Een waargenomen vriendschappelijke samenwerking in een arbeidsgroep kan wel degelijk samengaan met een neutrale of zelfs enigermate antagonistische verstandhouding binnen die groep, omdat bijv. de aard van het arbeidsproces deze samenwerking min of meer dwingend oplegt, of omdat door de bedrijfsgroepering, waarvan de groep deel uitmaakt, zeer zware negatieve sancties gesteld zijn op alle vormen van onderlinge tegenwerking.

Men moet het onderscheid 'uiterlijk'-'innerlijk' gedrag derhalve vooral opvatten als een 'sensitizing concept' van pedagogische en methodologische waarde. Er zijn naast 'uiterlijke' sociale factoren (d.w.z. factoren alleen geïndiceerd door zintuigelijk waarneembare gebeurtenissen in het veld van onderzoek) en 'innerlijke' factoren (d.w.z. factoren geïndiceerd door tijdens een ondervraging uitgelokt gedrag) ook nog allerlei 'gemengde' factoren (d.w.z. factoren geïndiceerd door waargenomen gebeurtenissen en door interpretaties daarvan aan de hand van verondersteld innerlijk gedrag).

II. De vruchtbaarheid van het onderscheid tussen diverse soorten sociale afstand

Zowel De Sitter als Goudsblom signaleert, dat wij soms alléén van sociale betrekkingen spreken, terwijl wij blijkbaar bedoelen „sociale betrekkingen en sociale verhoudingen”. Dit is niet zo maar een slordigheid onzerzijds, maar een consequentie van onze opvatting, dat *alle* interacties tevens communicaties zijn en dat alle sociale betrekkingen tevens sociale verhoudingen impliceren. Slechts wanneer wij speciaal de nadruk willen leg-

---

²⁾ Zie B. R. Berelson, P. F. Lazarsfeld en W. N. McPhee, *Voting*, 1954, pp. 246—248.

gen op de 'binnenkant' van het sociaal proces, hebben wij het over interacties-communicaties en over sociale betrekkingen en sociale verhoudingen.

Kan men nu de zaak ook omkeren en zeggen, dat alle communicaties tevens interacties, en alle sociale verhoudingen tevens sociale betrekkingen zijn? Volgens ons is — afgezien van telepatie — een communicatie inderdaad ondenkbaar zonder een interactieproces. Er is dus wel iets voor te zeggen om de term communicatie óf de term interactie te laten vervallen en per definitie vast te stellen, dat bij sociaal relevante actie van de één en reactie daarop van de ander altijd tevens een uitwisseling van gedachten, gevoelens en of strevingen plaats vindt. Het bezwaar tegen het vervangen der beide termen interactie en communicatie door één nieuwe term (bijv. 'contact') is evenwel, dat eerstgenoemde termen zo vaak gebruikt worden, dat men in een inleiding hier niet aan voorbij kan gaan. Het onderscheid is eigenlijk alleen maar van belang, omdat daarop het onderscheid tussen sociale betrekkingen en sociale verhoudingen stoelt. Terwijl sociale betrekkingen, zoals gezegd, wel altijd sociale verhoudingen impliceren, kunnen sociale verhoudingen zeer wel bestaan zonder in sociale betrekkingen tot uiting te komen. Het gaat hierbij om het verschil tussen latente en manifeste sociale structuur, dat ook reeds in onze replek op De Sitters kritiek ter sprake kwam.

Veelal — en dat moeten wij Goudsblom toegeven — zal bestudering van de manifeste geen ander beeld opleveren dan de bestudering van de latente sociale structuur. M.a.w., vaak zullen de sociale verhoudingen wel kloppen met de sociale betrekkingen. Maar is nu juist voor de socioloog niet één van de meest belangwekkende sociale situaties het geval, waarin een aanmerkelijke discrepantie bestaat tussen betrekkingen en verhoudingen van sociale aard?

De door Goudsblom ten tonele gevoerde Oost- en Westberlijners leveren een — wij zouden haast zeggen 'voortreffelijk' — voorbeeld op. Geheel overeenkomstig onze aanpak, en geheel in strijd met zijn eigen uitgangspunt, gaat onze criticus hier in feite een onderscheid maken tussen 'objectieve' en 'subjectieve' sociale afstand. Hij verklaart, dat het 'onderling contact' (m.a.w. de interacties-communicaties) beslissend is voor de aanwezigheid of afwezigheid van sociale afstand. De daarbij komende psychische elementen zijn z.i. niet relevant. Goudsblom wil met alle geweld maar één soort sociale afstand onderkennen. Hij opteert dan niet, zoals men van hem zou verwachten op grond van zijn verwerping van het onderscheid 'uiterlijk'-'innerlijk', voor een mengvorm van onze vier (in onze nieuwe indeling:

twee; zie onze repliek n.a.v. De Sitters kritiek) soorten sociale afstand, maar kiest er één uit, n.l. de frequentie van interactie!

Nu doet het er weinig toe of men per se de term sociale afstand wil reserveren voor één factor (bijv. frequentie van interactie) en een daarmee samenhangend verschijnsel (bijv. de intensiteit der onderlinge verhoudingen) een andere naam wil geven. Hierover willen wij niet twisten met onze criticus. Het komt ons echter uitermate 'behavioristisch' en dus onvruchtbaar voor om die sociale afstand van de tweede soort (intensiteit der onderlinge verhoudingen) als sociologisch niet relevant te karakteriseren.

Om bij het voorbeeld van de Berlijners te blijven: moeten wij volstaan met de constatering, dat er op interactie-niveau dank zij de muur en de bajonetten der Volkspolizisten een zeer grote sociale afstand is, zoals Goudsblom doet? Of moeten wij hier meteen aan toevoegen, dat er op houdingsniveau sprake is van een zeer kleine sociale afstand en dat juist die discrepantie tussen de sociale betrekkingen en de sociale verhoudingen van Oost- met Westberlijners een sociologisch uiterst belangrijke factor is? Die intensiteit der verhoudingen tussen Oost- en Westberlijners is niet maar een kwestie van bijkomstig psychologisch belang. Deze intensiteit wordt bepaald door een traditioneel sterk saamhorigheidsbesef van de Duitse natie en door een gemeenschappelijke cultuur van Oost- en Westduitsers en is een sociologisch kernfeit van de eerste orde. Er is n.l. sprake van een latent netwerk van verhoudingen tussen Oost- en Westberlijners, dat dank zij *fysieke* barrières zich niet kan verwezenlijken in een manifeste sociale structuur. Deze toestand is een bron van spanningen en conflicten, waaruit zelfs zekere risico's voor een totale vernietigingsoorlog voortvloeien. Nochtans zou — aldus Goudsblom — de socioloog zich niet mogen inlaten met de latente sociale verhoudingen, die de sleutel bieden voor een inzicht in deze spanningssituatie, omdat hij zich dan zou bezoedelen met het bestuderen van psychische feiten?

Hiermee zijn wij overigens gekomen aan een ander hoofdbezwaar van Goudsblom tegen onze inleiding. Zijn redenering komt er op neer, dat wij ons bezondigen aan het euvel van psychologiseren, omdat wij in onze definities van sociologische categorieën verwijzen naar psychologische elementen.

III. „Psychologisme”

Goudsbloms kritiek in deze is een replicatie van de bezwaren indertijd door Bouman in Mens en Maatschappij te berde ge-

bracht. ³⁾ Wij nemen aan, dat Goudsblom, ondanks zijn redacteurschap van de Gids toch Mens en Maatschappij wel leest en dus door onze argumenten aldaar niet overtuigd werd. Wij willen de kwestie derhalve nu op een ietwat andere wijze aanpakken en brengen thans zwaarder geschut in stelling. Wie niet alleen hoofdstuk 2 van onze inleiding, maar ook de daarop volgende hoofdstukken heeft gelezen, kan niet in gemoede beweren, dat wij *individuele* denkbeelden, gevoelens en strevingen hanteren als sociologische factoren. Steeds — bijkans tot vervelens toe — wijzen wij er op, dat slechts bepaalde *duurzame* en *collectieve* denkbeelden, gevoelens en strevingen als onderdeel van bepaalde sociale verhoudingen en als substraat van een cultuurpatroon sociologisch relevant zijn.

De schrik voor psychologiseren slaat dus blijkbaar sommige sociologen reeds om het hart, wanneer er in definities van sociologische begrippen maar gerept wordt van psychische processen. Het probleem is dus of de socioloog mag aannemen, dat sociale feiten specifieke constellaties van enigermate duurzame aard van psychische elementen zijn. Als deze veronderstelling onjuist is vervalt vrijwel de gehele basis voor empirische studie van sociale verschijnselen, zodat de kwestie niet van enig belang ontbloomt is.

Wij hebben er Durkheim eens op nageslagen, een socioloog wiens anti-psychologisme wel als gegeven mag worden aangenomen en wij zijn tot de conclusie gekomen, dat wij ons in alle opzichten brave volgelingen van Durkheim mogen noemen. Als grondcategoriën van sociale gebeurtenissen heeft Durkheim het in al zijn werken over 'croyances et pratiques', over 'manières d'agir et de penser', over 'croyances et modes de conduite', enz. Zo geeft hij in het voorwoord tot de tweede druk van zijn „Règles” de volgende definitie van de sociologie, waarmee de benadering van onze *Moderne sociologie* geheel en al in overeenstemming is: „On peut en effet, sans dénaturer le sens de cette expression, appeler institution, toutes les croyances et toutes les modes de conduite institués par la collectivité; la sociologie peut alors être définie: la science des institutions, de leur genèse et de leur fonctionnement”. ⁴⁾

Als grondgegevens voor zijn sociologische analyses beschouwt Durkheim dus 'croyances' (in onze terminologie denkbeelden en houdingen) en 'pratiques' (in ons jargon: handelwijzen). Hij wijst er herhaaldelijk op, dat zijn behandeling van sociale feiten als een orde van verschijnselen sui generis allerminst

---

³⁾ Zie *Mens en Maatschappij*, Forum van het boek, juli-aug. 1960.

⁴⁾ E. Durkheim, *Lès règles de la méthode sociologique*, 1950 (1e uitg. 1895), p. XXII.

inhoudt, dat deze sociale feiten niet zouden bestaan uit psychische feiten. Zo zegt hij bijv.: „Ce n'est pas à dire qu'ils (d.w.z. 'les faits sociaux' vD-L) ne soient, eux aussi, psychiques en quelque manière puisqu'ils consistent tous en des façons de penser ou d'agir". Maar, zo vervolgt Durkheim, „les états de la conscience collective sont d'une autre nature que les états de la conscience individuelle; . . . La mentalité des groupes n'est pas celle des particuliers; elle a ses lois propres".⁵⁾ Welnu, aan dit Durkheimiaanse hebben wij ons geheel gehouden. Geen onzer critici is er nog in geslaagd om een passage in ons boek aan te wijzen, waar wij de eigen aard der sociale verschijnselen miskennend proberen om bepaalde sociale betrekkingen, sociale verhoudingen of cultuurelementen te verklaren als produkten van individueel- of sociaal-psychologische processen.

Het is in dit verband wellicht nog de moeite waard om te vermelden, dat Durkheim in dezelfde verhandeling, die wij hierboven citeerden, expressis verbis rekening houdt met de mogelijkheid, dat in de toekomst zich een sociale psychologie zal ontwikkelen, die bepaalde wetmatigheden van abstracte aard zal weten te onderkennen, die zowel voor individuele als voor collectieve voorstellingen opgaan.⁶⁾ Dit werd geschreven in het begin van deze eeuw. Nochtans hebben wij anno 1959 het niet gewaagd om zo ver te gaan als Durkheim deed, al zou daar op basis van bepaalde theoretische ontwikkelingen in de sociale psychologie (bijv. Festingers consonantie-dissonantie-theorie) wel enige aanleiding toe zijn.

IV. Algemene leer van het sociale gedrag

Een soort algemene wetenschap van het sociale gedrag hebben wij bepaald niet nagestreefd. Alleen de niet-psycholoog, of de niet-sociaal-psycholoog kan in onze elementaire opmerkingen van de hoofdstukken twee en drie een serieuze poging zien om zo'n algemene gedragsleer te funderen. Overigens zij Goudsblom toegegeven, dat wij door een nogal vergaande differentiatie van de psychische processen wel enigszins de schijn op ons hebben geladen ook het sociaal gedrag als zodanig, en niet slechts

---

⁵⁾ Durkheim, *op. cit.*, p. XVII.

⁶⁾ Durkheim, *op. cit.*, pp. XVIII, XIX. Bijzonder de moeite waard ter kennisname van Durkheims' standpunt over de verhouding tussen sociologie en psychologie is ook het eerste hoofdstuk "Représentations individuelles et représentations collectives" in E. Durkheim, *Sociologie et Philosophie*, 1951 (oorspr. uitg. 1898); zie met name pp. 34—37. Tenslotte zij hier nog verwezen naar E. Durkheim, *Le Suicide, Etude de sociologie*, 1960 (oorspr. uitg. 1897), pp. 345—363, voor nog een uiteenzetting van Durkheim over deze kwestie.

voorzover dat nodig is voor elke sociologische analyse, te willen behandelen. Vandaar dan ook, dat wij momenteel ertoe overhellen alleen maar over houdingen te spreken als substraat van sociale verhoudingen en cultuurpatronen en de analyse van de houdingselementen gaarne aan bevoegde sociaal-psychologen en psychologen willen overlaten. Zie hierover onze repliek op De Sitters kritiek.

V. Ongelukkige passages

Wij buigen nederig het hoofd en erkennen, dat stijl en formulering van vele gedeelten uit onze inleiding literair weinig genot bieden. Wij beloven beterschap. Niettemin zijn niet alle door Goudsblom in zijn bloemlezing bijeengegaaarde citaten holle frasen, die een gebrek aan inhoud door pompeus taalgebruik maskeren.

De weinig lucide passage op p. 232 bijv. betekent niet: 'straffen werkt afschrikwekkend'. Het gaat om hetzelfde verschijnsel, dat op p. 242 met een verwijzing naar Durkheim wordt aangeduid: de straf kan het geloof in de juistheid van de norm bij de groepsleden bevorderen. Het is mogelijk, dat ook de potentiële euveldader door de straf afgeschrikt wordt, d.w.z. dat hij een voorgenomen overtreding nalaat, niet op grond van zijn 'beking' tot het inzicht dat de norm juist is, maar op grond van de versterkte verwachting, dat sancties van negatieve aard hem ten deel zullen vallen door het overtreden van de norm. De functie van de straf als stimulans voor het normbesef is dus van gans andere aard dan de functie van de straf als afschrikwekkend voorbeeld.

VI. Kwesties van geloof

Tenslotte een enkel woord over twee aangelegenheden van algemene, zo men wil: principiële aard, te weten de wijze van begrenzing van de sociologie en de mate van generaliseerbaarheid in deze wetenschap. Over beide kwesties laat Goudsblom zich min of meer uitdrukkelijk uit en staat hij nogal duidelijk tegenover ons.

Wat het eerste punt betreft, geeft Goudsblom kennelijk de voorkeur aan een soort sociale morphologie à la Bouman, wiens bezwaren tegen vergaande analyse hij lijkt te delen. Zijn vraag om een 'compact en eenvormig' begrip sociale afstand en zijn klacht over de ingewikkeldheid van verdere onderscheidingen wijzen hierop, zo goed als zijn opdracht aan de sociologie zich tot 'samenlevingsvormen' te bepalen.

Wij zijn met hem akkoord als het erom gaat deze samenlevingsvormen aan te wijzen als de centrale objecten van sociologische studie. Wij zijn het oneens, als hij weigert de winst te toucheren, die het doorzichtig en operationeel maken van

deze morphologische begrippen oplevert. Wij hebben steeds be-
toogd en blijven het doen: overal waar intermenselijk gedrag
van duurzame aard in het spel is, is de socioloog op zijn
plaats. Verder: om de meer gecompliceerde ('compacte', zegt
Goudsblom optimistisch) sociale verschijnselen te doorzien, is
een uiteenrafelen tot de sociale (geïnstitutionaliseerde tussen-
menselijke) grondrelaties nuttig en nodig, alleen al om redenen
van concreet onderzoek, maar ook uit hoofde van theoretische
verklaring.

Wij vrezen echter, dat deze aantrekkelijkheden Goudsblom niet
van zijn stuk zullen brengen, omdat hij als socioloog een be-
perkter positie wenst in te nemen: een kwestie van geloof,
misschien ook van smaak.

Het tweede punt, de tegenstelling tussen zijn en onze opvatting
van sociologie, reikt dieper. Goudsblom, zo lijkt het wel, vindt
au fond onze hele onderneming om een systematisch-analytische
inleiding in de sociologie te schrijven, bij voorbaat het vechten
voor een verloren zaak. Men krijgt de indruk, dat Goudsblom
de sociologie vooral ziet als een soort geesteswetenschappelijke
geschiedschrijving van samenlevingsvormen, waarbij het empirisch
onderzoek slechts een ondergeschikte rol speelt.

Geen wonder dan ook, dat hij weinig heil ziet in ons streven
naar systematiseren en operationaliseren van de beschikbare
sociologische kennis. Vandaar ook, dat hij al op de eerste
pagina van „Moderne sociologie” is gestruikeld over onze ka-
rakteristiek van de huidige sociologie als een streven naar „het
dynamische en evenwichtige samenspel van theorievorming en
onderzoek ten bate van een steeds verder verfijnd analytisch
kennissysteem”, welke volzin hij als 'overdonderende retoriek'
beschouwt.

Dit nu is moeilijk vol te houden, zolang Goudsblom niet weer-
leggen kan dat de sociologie zich inderdaad in die richting ont-
wikkelt, hetgeen wij menen — en menen aan te tonen — het
geval te zijn. Goudsblom onderneemt dan ook zelfs geen po-
ging om zijn veroordeling waar te maken.

Dit laatste is bijzonder jammer, omdat, gegeven de tegen-
stellingen in uitgangspunten ter weerszijden, het leveren van
kritiek op onderdelen weinig vruchtbaar is. Zelfs kan men zich
afvragen of iemand met een dermate afwijkende opvatting van
sociologie als Goudsblom wel in staat is tot het leveren van
immanente kritiek. Het alternatief, de frontale aanval op onze
wijze van sociologiseren, heeft Goudsblom, zijn pretenties ten
spijt, niet willen kiezen.